

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»

КАЛІНІЧЕНКО Олена Олександрівна

УДК 330.341.42

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України
Куценко Віра Іванівна,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Удовиченко Володимир Петрович,
міський голова міста Славутич

кандидат економічних наук, доцент
Піддубна Лариса Петрівна,
Академія муніципального управління,
завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності

Захист відбудеться «28» січня 2015 р. о 15 годині 00 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.139.02 у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» Міністерства освіти і науки України за адресою: 04071, м. Київ, вул. Львівська, 23, корп. 1, ауд. 301.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» Міністерства освіти і науки України за адресою: 04071, м. Київ, вул. Львівська, 23.

Автореферат розісланий «26» грудня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.К. Костюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток соціальної сфери України безпосередньо залежить від соціально-економічного розвитку держави. Соціальна сфера в державі, насамперед, служить інтересам людини – як вищої цінності та основи національного багатства держави. Політика соціальної сфери своїми діями пом'якшує негативні наслідки індивідуальної та соціальної нерівності, а в ринкових умовах перетворюється на інструмент соціально-економічного розвитку, покращення життєвого рівня громадян, формування високих стандартів якості життя. Саме соціальна сфера, як одна зі складових національної економіки, реалізує функцію соціального відтворення населення та створює сприятливі передумови для самореалізації людини.

Призначення соціальної сфери як фактора зростання національної економіки, її оцінка в умовах соціально-економічного розвитку, дасть змогу визначити чинники, що впливають та визначають динаміку, дозволить розробити пропозиції щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму соціального розвитку України.

Теоретичні й практичні питання функціонування та розвитку соціальної сфери розглядаються у працях як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: В. Баумоля, Г. Беккера, Ш. Бланкарта, Б. Дікона, К. Ерроу, Л. Ерхарда, Б. Жювенеля, Дж. М. Кейнса, Х. Ламперта, В. Ойкена, В. Парето, А. Сена, А. Сміта, Дж. Стігліца, Т. Стюарта, Ф. Фукуями, Ф. Хайека та ін.

Аспекти соціально-економічних та політичних проблем соціальної сфери як: соціальне та майнове розшарування населення; формування людського капіталу; рівень життя населення; демографічна криза; питання бюджетного фінансування соціальної сфери; стан охорони здоров'я, культури, освіти, науки, загострення безробіття і бідності; проведення соціальної політики досліджувалися у роботах визначних вітчизняних науковців С. Архієреєва, С. Білої, В. Бодрова, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, Г. Задорожного, М. Зубця, І. Каленюк, А. Кредисова, В. Куценко, П. Леоненка, Б. Надточій, В. Нестеренка, В. Одинця, Я. Остафійчука, Л. Піддубної, Б. Панасюка, Т. Пішеніної, С. Сіденка, М. Соколів, В. Удовиченка, А. Чухна та багатьох інших.

Попри вагому роль проведених досліджень із проблематики механізмів розвитку соціальної сфери, слід зазначити наявність невирішених питань, на яких зосереджено увагу в роботі, зокрема: адаптація соціальної сфери до ринкових умов господарювання, зростання якості послуг соціального характеру, конкретизація заходів щодо підвищення ефективності та розвитку в умовах фінансового дефіциту і структурної перебудови економіки. Відсутність комплексних досліджень із проблемних питань розвитку соціальної сфери, необхідність розробки науково обґрунтованих рекомендацій стосовно вдосконалення системи управління соціальною сферою визначили актуальність та основні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики науково-

дослідних робіт Ради з вивчення продуктивних сил України НАН України за темою «Просторовий розвиток продуктивних сил України та вдосконалення їх системної організації» (реєстраційний номер теми 0108U009959), у межах якої розроблено та обґрунтовано тенденції, особливості та проблеми просторового розвитку продуктивних сил соціальної сфери України; ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» за темою «Оцінка суспільних проблем сталого розвитку» (реєстраційний номер 0111U00326) зокрема розкрито сутність та значення сталого соціально-економічного розвитку, його структуру; на основі аналізу виявляються проблеми як суспільного розвитку в цілому, так і його окремих складових (освіти, культури, охорони здоров'я); намічені шляхи подолання виявлених проблем і подальшого функціонування соціальної сфери в контексті забезпечення сталого розвитку України; за темою «Організаційно-економічний механізм забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій» (державний номер 0013U007882) внесено пропозиції щодо соціального відродження сільської місцевості та запропоновано підходи до реалізації організаційно-економічних інструментів матеріально-технічної бази соціальної сфери сільської місцевості, які забезпечують подолання соціальних проблем, ефективне використання ресурсного потенціалу села та його відродження; дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри економіки та маркетингу Житомирського державного університету імені І. Франка за темою «Проблеми та перспективи розвитку маркетингової діяльності підприємств Поліського регіону» (реєстраційний номер 0112U007421), у межах якої автором розроблено напрями вдосконалення управління діяльності закладів освіти та охорони здоров'я.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вдосконалення теоретико-методологічних засад формування організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої мети у дисертаційній роботі необхідно вирішити такі завдання:

- систематизувати теоретичні розробки щодо проблеми організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери України в сучасних умовах;
- удосконалити сутність понять «соціальна сфера», «соціальна інфраструктура» шляхом виявлення їхніх нових ознак, зумовлених ринковими перетвореннями як в економіці в цілому, так і в цій сфері, зокрема;
- дати оцінку сучасного стану соціальної сфери України та дослідити основні чинники, що його зумовлюють;
- визначити організаційно-економічний механізм розвитку соціальної сфери в сучасних умовах, принципи формування його та обґрунтувати підходи до моделювання перспективного розвитку цього сегмента економіки;
- запропонувати наукові засади формування моделі прогнозування основних параметрів розвитку соціальної сфери на перспективу з урахуванням основних чинників, що його зумовлюють;

– здійснити прогноз основних показників розвитку соціальної сфери та обґрунтувати основні шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму перспективного функціонування соціальної сфери в ринкових умовах.

Об'єктом дослідження є процес розвитку організаційно-економічного механізму формування соціальної сфери в сучасних умовах.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери України.

Методи дослідження. Теоретичну та методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії й управління національним господарством. У дисертаційній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, для вивчення послідовності формування та розвитку соціальної сфери застосовано *історичний метод*; для збору інформації про об'єкт вивчення та дослідження – *наукове спостереження*; для опису загальнодоступних характеристик та властивостей соціальної сфери – *описовий метод*; для з'ясування зв'язків і закономірностей розвитку соціальної сфери та її складових – *метод класифікації*; для визначення аналогій та розбіжностей між явищами, їхніх загальних ознак – *метод порівняння*; для дослідження теоретичних аспектів сутності соціальної сфери – *метод аналізу та синтезу, індукції та дедукції*; для аналізу рівня розвитку соціальної сфери України – *метод абсолютних, відносних та середніх величин*; для обрахунку прогнозних параметрів розвитку соціальної сфери – *прогнозування*; для наочного відображення основних параметрів – *таблично-графічний, індексний, картографічний методи*.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчі та нормативно-правові документи органів влади, офіційна статистична інформація Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Житомирській області.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукову новизну дисертаційного дослідження характеризують такі положення:

уперше:

– обґрунтовано наукові засади формування організаційно-економічного механізму перспективного розвитку соціальної сфери, як складової національної економіки України;

удосконалено:

– сутність понять «соціальна сфера», яка, на відміну від існуючих, об'єднує соціологічну (загальні умови для суспільного відтворення задля врахування інтересів соціальних груп різного рівня) та економічну (матеріальні основи для досягнення високої якості життя населення) складові; «соціальна інфраструктура», яка розглядалась нами як матеріальна база соціальної сфери, тобто лише її частина, а не ототожнюється безпосередньо з цією сферою;

– класифікацію складових соціальної сфери з урахуванням охоплення таких видів діяльності, завданнями яких є покращання умов життєдіяльності суспільства в ринкових умовах;

– систему принципів формування соціальної сфери в ринкових умовах,

реалізація яких сприятиме підвищенню рівня забезпеченості населення відповідними послугами належної якості;

набули подальшого розвитку:

– методика оцінки сучасного стану соціальної сфери України шляхом використання статистичних рівнянь залежностей, що дозволило виявити основні тенденції та закономірності її функціонування в ринкових умовах;

– прогнозування розвитку основних параметрів соціальної сфери, що дозволяє суттєво покращити рівень забезпеченості населення послугами соціального призначення;

– шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери, що, на відміну від існуючих, враховують загальнодержавні тенденції соціально-економічних змін в країні та дозволяють суттєво підвищити життєвий рівень населення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні теоретичних, методологічних, методичних, практичних рекомендацій в отриманні наукових результатів, які дадуть змогу розширити наукову базу економіки та управління національним господарством.

В основних положеннях дисертаційного дослідження виявлено чинники, принципи та тенденції розвитку соціальної сфери як складової національної економіки, які можуть використовуватись державними, регіональними органами влади при розробленні програм державного, регіонального та галузевого рівнів.

У практичну діяльність підприємств та організацій упроваджено такі основні прикладні розробки:

– аналіз стану територіальних особливостей розвитку торгівлі та ресторанного господарства Коростишівського району Житомирської області. Запропоновано пріоритетні напрями розвитку торгівлі та ресторанного господарства, які включають підвищення конкурентоспроможності регіону, зміцнення мережі та кадрового потенціалу складових соціальної сфери (довідка Коростишівської районної спілки споживчих товариств Райспоживспілка № 49 від 14.05.2013);

– визначено актуальні проблеми у сфері культури та запропоновано шляхи їхнього вирішення. Висновки було використано фахівцями у ході підготовки пропозицій щодо формування окремих положень стратегічного плану розвитку відділу культури Коростишівської райдержадміністрації (довідка Коростишівської районної державної адміністрації Житомирської області. Відділ культури № 155 від 29.05.2013);

– обґрунтовано організаційно-економічний розвиток соціальної сфери Коростишівського району, який включає зміцнення та розвиток соціальної сфери, зокрема (довідка Коростишівської міської ради Коростишівського району Житомирської області. Виконавчий комітет № 314/17/02-19 від 07.06.2013);

– аналіз стану сучасного кадрового потенціалу соціальної сфери Червоноармійського району, що дозволило визначити мету, реалізація якої має забезпечити відтворення кадрового потенціалу в соціальній сфері (довідка

Управління праці та соціального захисту населення Червоноармійської районної державної адміністрації № 1146/2 від 14.08.2014);

– обґрунтовано наукові положення та наукові засади формування моделі розвитку соціальної сфери, що дозволяє визначити перспективи досліджуваної сфери в контексті вимог національної економіки. Оціночні дані щодо мережі, кадрового потенціалу та фінансування сучасного стану соціальної сфери були використанні фахівцями Житомирської обласної державної адміністрації (довідка Житомирської обласної державної адміністрації № 5129/50/2-14 від 18.11.2014).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно одноосібно виконаним науковим дослідженням. У дисертаційній роботі викладено авторський підхід до розв'язання наукового завдання щодо розробки організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери. Пропозиції та рекомендації, що містяться у роботі, належать особисто автору.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження апробовані на Міжвузівській науково-практичній конференції «Економічна стратегія розвитку підприємств: регіональні аспекти» (4–5 листопада 2010 р., м. Житомир); V Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (2011 р., м. Житомир); V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи індустрії туризму в Україні та Польщі» (2011 р., м. Житомир); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми та шляхи соціально-економічного, науково-технічного та екологічного розвитку: місто, регіон, країна, світ» (6–7 листопада 2012 р., м. Житомир); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасна економічна наука: теорія та практика» (15–16 листопада 2012 р., м. Полтава); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (2012 р., м. Житомир); VII Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (2013 р., м. Житомир); Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів «Теоретичні та практичні аспекти розвитку менеджменту підприємств виробничої сфери: світовий та вітчизняний досвід» (2013 р., м. Житомир); Восьмій Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи» (2014 р., м. Житомир).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження було опубліковано 22 наукові праці загальним обсягом 6,51 друкованих аркушів, у тому числі 2 колективні монографії, 11 статей у науково-фахових виданнях (2 з яких включено до наукометричних баз), 9 – у матеріалах наукових конференцій.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 23 рисунка, 19 таблиць. Список використаних джерел включає

158 найменувань на 17 сторінках. Дисертація містить 11 додатків на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **Вступі** наведено загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету, предмет, об'єкт та методи дослідження, сформульовано основні його завдання, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію про апробацію та структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретико-методологічна база організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери»** розглянуто теоретико-методологічні підходи та властивості механізму розвитку соціальної сфери в сучасних умовах, розкрито основні принципи, чинники утворення та розвитку.

Особливості розвитку національного господарства проявляються в тенденціях формування та функціонування її господарських складових. Історична практика показує, що ринкова економіка є найбільш сприятливою для економічного розвитку. Проте цілий ряд питань ринок сьогодні не в змозі вирішити самостійно.

Позитивні зрушення у функціонуванні економіки та соціальному розвитку вимагають формування соціально орієнтованих ринкових відносин. Ринкова економіка, яка за своєю суттю є соціальною, здатна створювати умови для стимулювання, активізації діяльності людини щодо реалізації свого соціального потенціалу.

До соціальної сфери відносять економічні об'єкти та процеси, види економічної діяльності, які пов'язані й стосуються способу та добробуту життя населення, забезпечують задоволення потреб у матеріальних благах, послугах, відтворенні роду, створюють умови для співіснування та співпраці людей у суспільстві згідно з чинним законодавством і загальноприйнятими правилами з метою підвищення життєвого рівня населення. До соціальної сфери належить діяльність із розвитку в людей духовності, виховання сумління, здатності розпізнавати добро й зло, оцінювати свої вчинки, визначати для себе моральні принципи й вимагати їх реалізації. На основі наукового досвіду в дисертаційній роботі доповнено та вдосконалено зміст поняття *соціальна сфера*. Враховуючи викладене вище, пропонуємо визначення соціальної сфери як комплексної системи, що об'єднує види діяльності з надання суспільно значущих соціальних послуг (освіта та наука, охорона здоров'я, соціальний захист, соціальне забезпечення, духовний та фізичний розвиток та ін.), які визначають можливості розвитку людського капіталу, спрямовані на рівень та якість життя населення країни, відповідають конкретним стандартам суспільства.

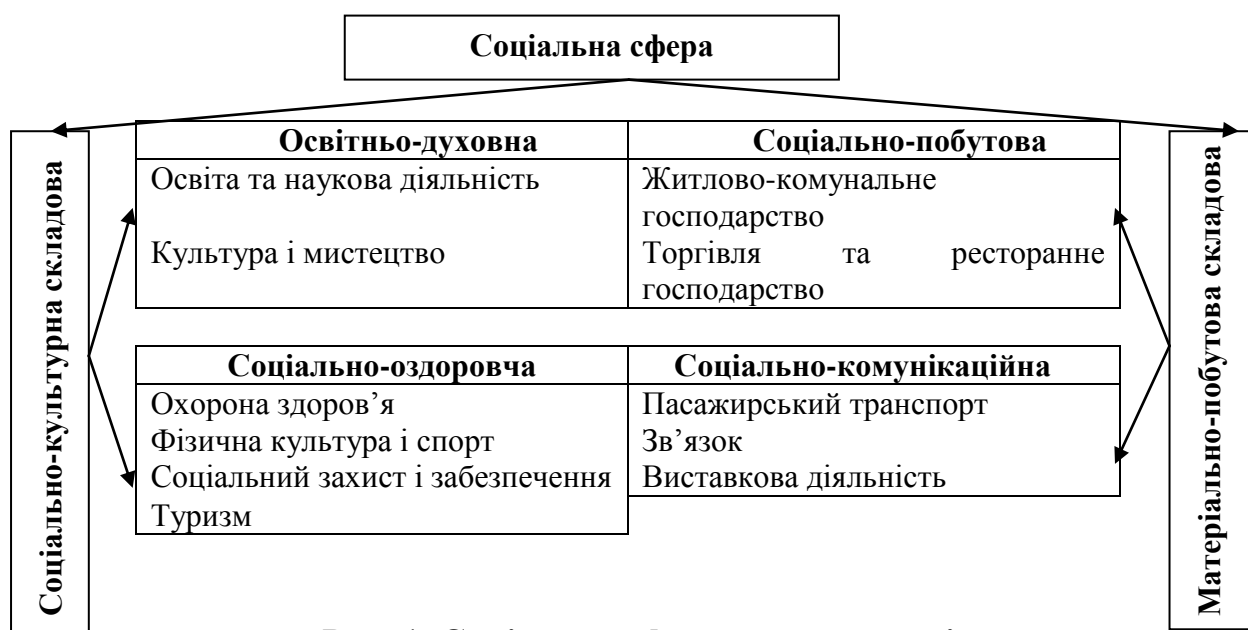
Вітчизняні науковці в галузі економіки ведуть тривалі дискусії щодо поняття «соціальна сфера» й «соціальна інфраструктура», хоча соціальна інфраструктура – це матеріальна база соціальної сфери, тобто лише її частина. Кожна ланка соціальної сфери представлена своєю інфраструктурою: освіта – дошкільними, загальноосвітніми, професійно-технічними та вищими

навчальними закладами; охорона здоров'я – поліклініками, амбулаторіями, ФАПами, лікарнями тощо; культура – кінотеатрами, театрами, музеями, клубами та бібліотеками тощо.

Враховуючи викладене вище, пропонуємо соціальну інфраструктуру розглядати як матеріально-технічну основу функціонування й розвитку соціальної сфери, представлену мережею медичних, освітніх, культурних, торгових, комунікаційних об'єктів, які створюють умови для задоволення суспільних потреб, зважаючи на особливості різних соціальних груп.

Підхід до визначення складових соціальної сфери пропонуємо розглядати відповідно до функціонального призначення, що дає змогу виділити структурні елементи соціальної сфери (рис. 1).

Рис. 1. Соціальна сфера та її складові

Кожна складова соціальної сфери має свою організаційну структуру та особливості, а це обумовлює специфіку наданих населенню послуг. Соціальна сфера залежно від характеру задоволення потреб умовно ділиться на дві складові. Соціальна сфера включає види діяльності, об'єднанні в групи за різними видами діяльності.

До першої складової відносять сфери, діяльність яких спрямована на задоволення духовних, соціально-культурних потреб індивіда. Соціально-культурна складова призначена для формування та розвитку культурного, духовно багатого та освіченого суспільства.

До матеріально-побутової складової включають сфери, які завершують процес виробництва товарів і послуг та доведення їх до споживача. Для неї характерним є процес приватизації, тобто формування недержавного сектора, а функції держави зводяться до ліцензування діяльності підприємств, атестації персоналу, акредитації та регулювання цін на окремі послуги. Отже, складові соціальної сфери об'єднані у соціально-культурну та матеріально-побутову залежно від характеру задоволення потреб.

Водночас слід наголосити, що соціальна й економічна сфери є різними підсистемами національної економіки, між якими існує діалектична функціональна залежність. Жодна з них не може бути автономною, хоча кожна з них виконує роль, призначену суспільною еволюцією саме для неї. Сенс їхнього органічного розвитку, з погляду теорії систем, полягає у взаємозалежному системному поступі, коли жодна з цих підсистем не повинна розвиватися на шкоду іншій. Реальні зміни в одній із них набувають належного змісту лише за умови прогресивних зрушень в іншій.

Механізм розвитку соціальної сфери визначають: економічні, соціально-демографічні, природно-географічні, культурні, науково-технічні, соціально-психологічні, екологічні та розселенські чинники. Розвиток соціальної сфери визначив принципи формування, єдності функціонування та розвитку, комплексності, пріоритету соціальних інтересів людини, забезпечення екологічної рівноваги, етапного обслуговування населення, об'єктивного і суб'єктивного в реалізації соціальної політики, взаємозв'язку об'єктивної соціальної саморегуляції і цілеспрямованої діяльності соціальної сфери. Вплив цих принципів відчувається як на державному, так і на регіональному рівнях.

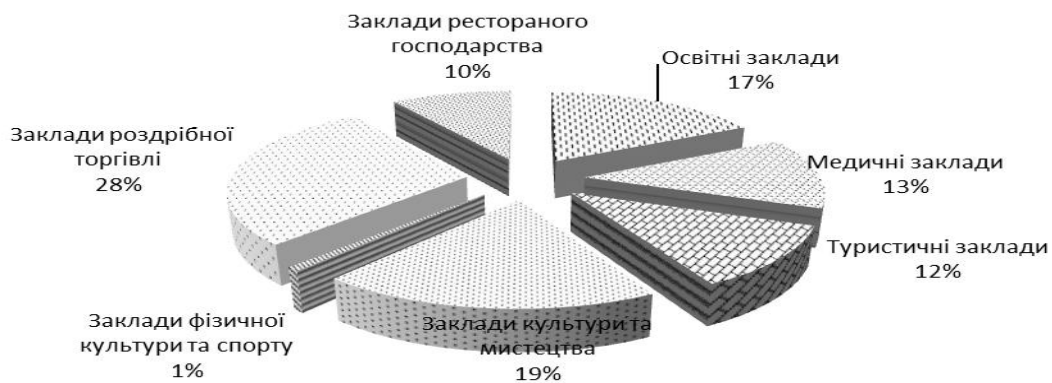
Таким чином, розвиток соціальної сфери визначає спрямованість соціально-економічної політики держави. Важливим її завданням є забезпечення населення соціальними стандартами шляхом нарощення обсягів послуг, розширення асортименту та підвищення їхньої якості.

У другому розділі «Аналіз та оцінка розвитку соціальної сфери на сучасному етапі» проаналізовано сучасний стан, функціонування, проблеми та тенденції розвитку соціальної сфери України, а також розглянуто територіальні особливості розвитку соціальної сфери.

Розвиток соціальної сфери країни досягається шляхом вдалої взаємодії економічних та соціальних передумов. Встановлено закономірності макроекономічних процесів у країні, що супроводжувалися фінансовою нестабільністю, зменшенням обсягів виробництва та занепадом господарської структури. Кризові явища спостерігаються в усіх складових національної економіки та створюють перешкоди для успішного функціонування та розвитку соціальної сфери, структура якої представлена на рис. 2.

За 2000–2013 рр. мережа закладів сфери соціального призначення в Україні скоротилася на 20,94% і налічувала 212,66 тис. об'єктів.

Найвищі темпи скорочення об'єктів соціальної сфери спостерігаються у сфері роздрібно́ї торгівлі – на 42,05% та ресторанного господарства – на 37,76% порівняно з показниками 2000 р.; у сфері культури та мистецтва – на 15,87%, у сфері освіти – на 8,36%, у сфері охорони здоров'я – на 4,95%.

Рис. 2. Структура об'єктів соціальної сфери України у 2013 р., %

До найактуальніших соціально-економічних проблем України належить питання забезпечення населення житлом. Житло займає особливе місце в системі людських цінностей, це невід'ємна складова розбудови та формування соціально-орієнтованої економіки. Упродовж 2000–2013 рр. в Україні спостерігається тенденція збільшення обсягів будівництва та введення житла в експлуатацію. В цілому в країні показник введення в експлуатацію житла зріс на 5,6%. Проте серйозною проблемою, яка потребує негайного вирішення, залишається старіння житлового фонду країни. До категорії ветхих та аварійних житлових будинків віднесено 59,9 тис. будинків загальною площею 4,9 млн кв. м, у яких постійно проживає 109,5 тис. мешканців.

Стабільний розвиток соціальної сфери, трансформаційні процеси в економіці, постійно зростаючі потреби населення, розширення їхнього асортименту потребують висококваліфікованих кадрових ресурсів. З усієї кількості зайнятого населення 35% – це населення, зайняте у соціальній сфері. Найбільша за чисельністю частка зайнятого населення зосереджена у сфері торгівлі, готельному та ресторанному господарстві, що становило 24,0% від загальної кількості.

Варто зауважити, що якість послуг соціальної сфери, їх ефективність та доступність залежать від фінансового забезпечення. Наразі недофінансування сфери соціального призначення – це основна проблема функціонування та розвитку даного сегмента економіки.

Критичним залишається фінансове забезпечення освітньої ланки. Незважаючи на те, що частка видатків на освіту в загальній структурі видатків державного бюджету за період з 2000 до 2013 рр. зросла у 1,4 рази, це збільшення не відповідає величині видатків, зазначених у базовому Законі України «Про освіту». За цим законом величина видатків повинна становити 10% ВВП, ми ж маємо 7,3%. Аналогічна ситуація з фінансуванням відбувається в усіх ланках соціальної сфери.

Оцінивши сучасний стан та розглянувши територіальні особливості соціальної сфери, можна окреслити основні проблеми:

- в освітній ланці: скорочення об'єктів освітньої сфери; незадовільна доступність до якісної освіти мешканців сільської місцевості; незбалансованість в охопленні дошкільною та загальною середньою освітою

дітей у містах та сільській місцевості; недостатнє фінансування освітньої ланки; дисбаланс підготовки кадрів із вимогами, які висуває ринок праці; погіршення кадрового потенціалу освіти;

– у сфері культури та мистецтв: зменшення бюджетного фінансування та комерціалізація даної сфери, зменшення доступності послуг культури для пересічного громадянина, зростання в нашій країні продукції імпортової масової культури; невиконання функцій стосовно задоволенням культурних потреб дозвільними центрами малозабезпечених верств населення; моральне й фізичне руйнування основних засобів у сфері культури;

– в охороні здоров'я: скорочення мережі закладів охорони здоров'я; недостатнє фінансування та нераціональне використання бюджетних коштів, дефіцит медичних кадрів, постаріння кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я, диспропорції у розвитку амбулаторно-поліклінічних та стаціонарних закладів надання медичної допомоги, зростання кількості платних медичних послуг, що впливає на доступність та посилює нерівність у доступі до медичної допомоги належної якості;

– у сфері туризму: висока ціна на послуги туризму та низька якість цих послуг; невідповідність готельного господарства України світовим стандартам;

– у сфері торгівлі та ресторанного господарства: скорочення мережі закладів даної ланки соціальної сфери; територіальні диспропорції у розміщенні та розвитку об'єктів торгівлі та ресторанного господарства; відсутність контролю з боку держави за дотриманням норм та нормативів стосовно покращення якості послуг, підвищення їхньої матеріально-технічної забезпеченості, дотримання санітарно-технічних норм; відсутність державної підтримки розвитку та регулювання торгівлі; неузгодженість санітарних та технічних стандартів на товари промислової та непромислової групи;

– у житлово-комунальному господарстві: невідповідність послуг житлово-комунальної сфери потребам споживачів; зниження обсягів вкладень у житлове будівництво, а відтак недостатні обсяги житлового будівництва; залежність підприємств житлово-комунального господарства від бюджетного фінансування; дефіцит ресурсів та недофінансування галузі; погіршення технічного стану комунальної інфраструктури; незадовільна якість комунальних послуг; ціни та тарифи на житлово-комунальні послуги необґрунтовано високі – звідси заборгованість населення за отримані послуги; зростання частки ветхого та аварійного житла; відсутність фінансування на відновлення та реконструкцію житлового фонду; недосконала практика у сфері будівництва соціального житла; відсутність напрацьованих іпотечних механізмів тощо.

Отже, в сучасних умовах господарська ланка соціального комплексу зазнала змін, що обумовлено втратою контролю з боку держави над процесами виробництва та надання соціально значущих послуг, переходом соціальної сфери на платну основу, що в результаті позначилось на доступності для широких верств населення та якістю наданих послуг.

Територіальні особливості сучасного стану соціальної сфери

Житомирщини відображають тенденції соціальної сфери країни.

Тому для подолання негативних тенденцій, які проявились у соціальній сфері Житомирського регіону в роботі обґрунтовуються шляхи підвищення ефективності системи освіти, подолання диспропорційності в мережі закладів, формування гнучкого ринку освітніх послуг для належного конкурування на світовому ринку і на цій основі забезпечення зростання доходів населення і валового продукту країни.

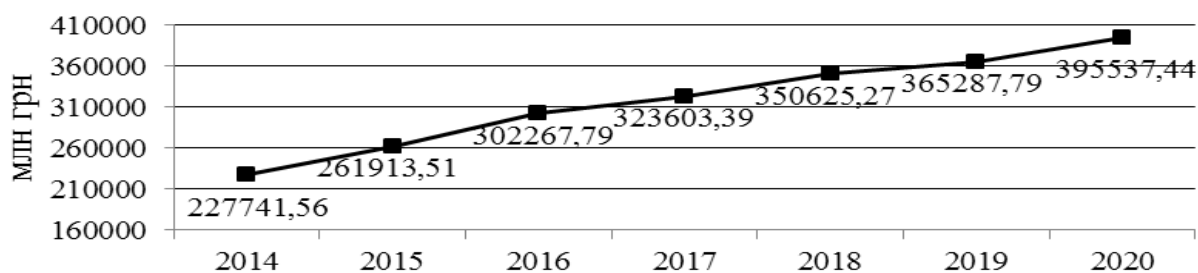
У третьому розділі «Шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери» здійснено моделювання перспектив розвитку соціальної сфери, в основу якого покладено метод статистичних рівнянь залежностей, що дозволило окреслити основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери.

Застосування рівнянь залежностей для оцінки взаємозв'язків соціально-економічних явищ дозволяє:

- розрахувати значення такого показника функціонування соціальної сфери, як обсяг видатків на її розвиток;
- визначити можливі розмір і рівень зміни прогнозованого показника при зміні одного або декількох факторів, що його визначають.

З огляду на те, що сьогодні не існує загальноприйнятих методів для прогнозування складників розвитку соціальної сфери для отримання найбільш раціоналістичної оцінки соціально-економічного розвитку, метод статистичних рівнянь залежностей забезпечив об'єктивність прогнозів стосовно вихідних даних. Саме тому, як зазначалось вище, моделювання перспектив розвитку соціальної сфери здійснювалося за методом статистичних рівнянь залежностей, що відкрило широкі функціональні можливості для прогнозування розвитку основних її параметрів. Враховуючи зміни чинників, які впливають на розвиток соціальної сфери, обсяг видатків на останню склав в 2020 р. 395537,44 млн грн, що у 1,7 рази більше рівня 2013 р. (рис. 3).

Соціальна сфера надає специфічні блага, які не забезпечуються ринковим механізмом у повному обсязі, а тому потребують втручання держави. Виробництво суспільних благ, направлене на задоволення потреб населення, стає предметом управління державою, особливо в частині його фінансового забезпечення (формування бюджетної політики). Реалізація завдань бюджетної політики в соціальній сфері можлива лише за умови формування фінансового механізму управління соціальною сферою. На останній впливає багато чинників, які в роботі згруповані в наступні групи: фінансово-економічна, організаційно-правова та демографічна.

Рис. 3. Прогнозні показники обсягу видатків на розвиток соціальної сфери, млн грн

Отже, результати наших досліджень дозволяють зробити такі висновки: прогнозування соціальної сфери повинно мати системний характер. Необхідність системного підходу в прогнозуванні впливає з особливостей розвитку науки й техніки, національної економіки в період науково-технічної революції. Тому подальший розвиток основних параметрів соціальної сфери має бути направлений на зростання обсягу послуг, розширення асортименту та підвищення якості.

Шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери забезпечать підвищення якості навчання, підготовки кадрів на всіх рівнях. Разом з іншими факторами цьому має сприяти поступове введення гнучких і динамічних освітніх стандартів. Удосконалення системи освіти передбачає тісну взаємодію освітніх і економічних процесів, створення єдиного центру, що консолідує творчі сили та інтелектуальний потенціал населення, використовує ресурси держави для розвитку системи неперервної освіти, налагодження системи мотивації педагогічних працівників закладів освіти, стимулювання інвестицій у сферу освіти.

Головна мета розвитку системи охорони здоров'я України полягає в забезпеченні доступної медичної допомоги та санітарно-епідеміологічного благополуччя населення в межах конституційних гарантій та державних стандартів. Водночас результативність діяльності зі збереження та поліпшення стану здоров'я населення в умовах падіння народжуваності нижча за рівень, необхідний для простого відтворення населення та збільшення питомої ваги неповних сімей й осіб у віці, старшому за працездатний, передбачає виконання заходів, спрямованих на доступність якісної медичної допомоги.

Особливості розвитку медико-демографічної ситуації зумовлюють необхідність підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, зокрема кадрового.

Досягнення пріоритетів розвитку культури вимагає реалізації заходів щодо: створення об'єктивних умов для широкого доступу до творів мистецтва всіх верств населення; впровадження сучасних видів послуг, що надаються населенню; залучення, разом із державними, коштів українського підприємництва, банківського капіталу, прибутків від платних форм діяльності закладів культури; відродження, збереження та зміцнення ресурсної бази закладів культури та мистецтва, технічного переоснащення; реформування системи оплати праці в закладах культури та мистецтва; послідовного формування максимально сприятливих умов для розвитку закладів культури.

Таким чином, необхідно забезпечити умови для стабільної діяльності закладів, організацій та установ культури та мистецтва, соціального захисту працівників сфери, належного збереження і примноження унікальних пам'яток культури і мистецтва, всебічного сприяння розвитку національного мистецтва, підтримки талановитої молоді, вільного доступу населення до культурно-мистецьких надбань та задоволення мистецьких потреб громадян, піднесення

міжнародного іміджу України.

Реалізація запропонованих заходів дасть змогу створити сприятливе середовище для життєдіяльності людей, покращення якісних характеристик життя, забезпечення подолання соціальних проблем та ефективного використання ресурсного потенціалу соціальної сфери.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання щодо теоретико-методологічних і методичних засад організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери України. На основі проведеного дослідження й отриманих результатів сформовано такі висновки:

1. Призначення соціальної сфери у вирішенні соціальних проблем та досягненні високого рівня життя населення зміцнюється з упровадженням домінант соціальної ринкової економіки. Оскільки ця складова національної економіки є однією із найважливіших у житті суспільства та охоплює побут, умови праці, здоров'я та відпочинок усіх прошарків населення, особливо вразливих. У сучасних ринкових умовах соціальні проблеми потребують першочергового вирішення. Для вирішення проблем у соціальній сфері потрібен комплексний підхід. Саме цей підхід дозволить уникнути негативних соціальних явищ, згладити соціальну нерівність та створити соціально справедливе суспільство.

2. На основі аналізу визначення соціальної сфери, сформульованого як вітчизняними, так і закордонними науковцями, запропоновано власне визначення терміна: *соціальна сфера* – комплексна система, яка, на відміну від існуючих, об'єднує соціологічну (загальні умови для суспільного відтворення задля врахування інтересів соціальних груп різного рівня) та економічну (матеріальні основи для досягнення високої якості життя населення) складові.

3. Соціальна складова в контексті вимог національної економіки є системою, що визначається з різноманітністю сфер функціонування. Підсумовуючи домінанти, викладені в наукових працях учених, тлумачимо класифікацію складових соціальної сфери та акцентуємо увагу на основних її ланках на підставі функціонального призначення. Зокрема, виділяємо матеріально-побутову та соціально-культурну складові соціальної сфери.

До соціально-культурної складової соціальної сфери належать освітньо-духовна та соціально-оздоровча ланки. До цієї групи відносять сфери економічної діяльності, спрямовані на задоволення таких потреб, як духовні, соціально-культурні. Для природи соціально-культурної складової характерним є переважаючий неринковий сектор, обмеження діяльності приватного бізнесу, тобто обумовлюється значний вплив держави на визначення напрямів функціонування, контроль за їхньою діяльністю та бюджетним фінансуванням. Отож, складові соціальної сфери об'єднані у соціально-культурну та матеріально-побутову залежно від характеру задоволення потреб.

До матеріально-побутової складової соціальної сфери входить житлово-комунальне господарство, яке забезпечує функціонування та утримання в належному стані житлового фонду та надання внутрішньожитлових та загальноміських послуг; ресторанне господарство; пасажирський транспорт.

До цієї складової включають галузі, які завершують процес виробництва (створення матеріальних благ) і доведення їх до споживача. Для цієї групи характерним є процес приватизації, тобто формування недержавного сектора: а функції держави зводяться до ліцензування діяльності підприємств, атестації персоналу, акредитації та регулювання цін на окремі послуги.

4. Діяльність соціальної сфери обумовлюється впливом різноманітних чинників, які впливають на функціонування соціальної сфери та розкривають особливості та тенденції організаційно-економічного механізму її розвитку. Соціальна сфера відображає виробничі відносини, що формуються під впливом чотирьох основних чинників: *економічних* (визначає соціально-економічний рівень розвитку держави); *соціальних* (існування різних груп населення, диференціацію отриманих доходів, доступність до послуг соціального призначення); *екологічних* (пов'язаних із формуванням екологічно безпечного існування індивіда) та *демографічних* (кількість населення країни, статевовікову структуру, природний приріст населення).

У результаті проведеного дослідження виділено принципи розвитку соціальної сфери та компоненти ефективного функціонування її. До принципів слід віднести: пропорційність, системність, збалансованість, комплексність, соціальну орієнтацію, а до компонентів: умови життєдіяльності та стан навколишнього середовища.

5. Для сучасного стану соціальної сфери України притаманні проблеми такого характеру: скорочення та незадовільна доступність до мережі закладів соціальної сфери; територіальні диспропорції у розміщенні закладів сфери; недофінансування; погіршення кадрового потенціалу; збільшення кількості платних послуг; незбалансованість між платністю та якістю послуг; моральне та фізичне зношування основних засобів соціальної сфери.

Всі економічні перетворення, які відбуваються в країні, накладають свій відбиток на соціальну сферу.

Територіальні особливості розвитку соціальної сфери довели, що тенденції соціальної сфери Житомирської області відповідають загальнодержавним (скорочення мережі соціальної сфери, погіршення матеріально-технічного стану, збільшення частки аварійних та ветхих споруд, незадовільна якість та відтік кадрів, хронічне недофінансування соціальної сфери).

6. У результаті розроблення моделі динаміки прогнозних обсягів бюджетних видатків на розвиток соціальної сфери використовувались такі фактори: 1) мережа закладів освіти, тис. один.; 2) мережа закладів охорони здоров'я, тис. один.; 3) мережа закладів культури та мистецтв, тис. один. На основі динаміки зазначених факторів за 14 років (2000–2013 роки) методом статистичних рівнянь залежностей розроблено прогностичну модель.

Результати прогнозування свідчать, що обсяг фінансування на розвиток

соціальної сфери в 2020 р. складатиме 395,54 млрд грн.

7. На сьогодні в Україні спостерігаються недоліки системи управління соціальною сферою, з них найбільш типовими є такі: низька ефективність діяльності провідних сфер (освіта, культура, охорона здоров'я); значні витрати на утримання управлінського апарату; повільні темпи впровадження новітніх технологій; відсутність мобільності системи (повільна реакція на зміни зовнішніх умов та обставин), що призводить до значної затримки в ухваленні кардинальних управлінських рішень.

Виявлено риси, які найбільше впливають на невисоку ефективність системи управління соціальною сферою та істотно впливають на кризовий стан, який склався в Україні – це перманентна конфронтація представницької й виконавчої влади на всіх рівнях; питання про взаємини центру й регіонів; злочинність і корумпованість на всіх рівнях державного управління.

Для вдосконалення системи управління соціальною сферою необхідним вважається проведення ряду заходів організаційно-економічного характеру як на державному, так і регіональному рівні:

- ступінь відповідності напрямів, змісту і результатів діяльності управлінських структур і працівників тим її параметрам, які визначені функціями і статусом управлінського працівника;

- законність рішень і дій відповідних управлінських структур і працівників, оскільки дотримання правових та інших встановлених норм є елементарною передумовою ефективності управління;

- реальність впливу управлінської діяльності на стан і розвитку об'єктів соціальної сфери, адже управлінські постанови, накази і дії нівелюють будь-який сенс, якщо вони не цілеспрямовані на об'єкти управління і, у підсумку, не задовольняють їхнього реального розвитку та піднесення;

- глибина прояву й врахування в рішеннях і кроках органів управління ґрунтовних і комплексних запитів, цілей та інтересів соціуму;

- характер і масштаб взаємовідносин і стосунків із трудовими колективами, демократизм функціонування, що за будь-яких витрат, як правило, підсилює її обґрунтованість, ефективність і результативність;

- вагомість рішень і постанов владних та управлінських структур;

- доцільність управлінської офіційно доведеної інформації, до розсуду і виконання суспільства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Калініченко О.О. Людський капітал в економічній системі соціально-орієнтованої держави: колект. монографія / за заг. ред. к.е.н., доц. Д.П. Мельничук. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – С. 357–417. *Особистий внесок здобувача: визначено аспекти функціонування організаційно-економічного механізму соціальної сфери (розділ 3.7) та дано оцінку сучасного стану соціальної сфери України (розділ 3.8)*

2. Калініченко О.О. Людський капітал України: демографічні передумови

та соціально-економічні чинники формування: колект. монографія / за заг. ред. к.е.н., доц. Мельничук Д.П. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – С. 87–98. *Особистий внесок здобувача: визначено демографічну складову соціальної сфери (розділ 2.3).*

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Калініченко О.О. Соціальна сфера: її структура та значення / О.О. Калініченко // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. пр.: у 2 ч. / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2010. – Ч.2. – С. 49–54.

2. Калініченко О.О. Соціальна сфера в аспекті державного управління / О.О. Калініченко // Національне господарство України: теорія та практика управління: [зб. наук. пр.] / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2011. – С. 231–234.

3. Калініченко О.О. Соціальна сфера: оцінка в сучасному українському суспільстві / О.О. Калініченко // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2011. – № 4 (24). – С. 154–156.

4. Калініченко О.О. Перспективи впровадження недержавного пенсійного забезпечення та добровільного медичного страхування в Україні / О.О. Калініченко // Вісник соціально-економічних досліджень: [зб. наук. пр.] / Одеський національний економічний університет. – Одеса: 2013. – С. 359–362.

5. Калініченко О.О. Формування перспективного вектора соціальної сфери / О.О. Калініченко // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. – 2013. № 2 (30). – С. 89–92.

6. Калініченко О.О. Соціальна сфера та її гуманітарна складова / О.О. Калініченко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – К.: НУХТ, 2013. – № 49. – С. 134–138. (Index Copernicus).

7. Калініченко О.О. Сфера послуг у контексті сталого розвитку / О.О. Калініченко, І.О. Пойта, І.В. Мосійчук // Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.] / Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – С. 204–208. *Особистий внесок здобувача – визначено механізм залежності доходів та отриманих послуг.*

8. Калініченко О.О. Перспективи розвитку соціальної сфери / О.О. Калініченко // Сталий розвиток економіки: [міжнародний науково-виробничий журнал] / ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва», ПП «Інститут економіки технологій і підприємництва». – Хмельницький: 2013. – С. 46 – 48.

9. Калініченко О.О. Кадрове забезпечення системи охорони здоров'я на сучасному етапі / О.О. Калініченко // Вісник Житомирського державного технологічного університету: [науковий журнал] / Міністерство освіти і науки України. Житомирський державний технологічний університет. – 2013. – № 1

(63). – С. 248–250.

10. Калініченко О.О. Фінансова складова соціальної сфери України / О.О. Калініченко // Бізнес інформ: [науковий журнал]. – 2013. – № 1. – С. 184–187. (Index Copernicus).

11. Калініченко О.О. Прогнозування та розвиток основних параметрів соціальної сфери України в сучасних умовах / О.О. Калініченко // Економіка. Управління. Інновації: [наукове фахове видання]. – 2014. – № 1 (11).

Матеріали наукових конференцій

1. Калініченко О.О. Сучасне управління людськими ресурсами / О.О. Калініченко, О.Б. Ніцак // Тези міжвузівської науково-практичної конференції [«Економічна стратегія розвитку підприємств: регіональні аспекти»], 4–5 листопада 2010 р. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – С. 131–133.

2. Калініченко О.О. Соціальна сфера: базисні поняття та концептуальні положення / О.О. Калініченко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. [«Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі»], (Житомир, 2011). – Житомир: Вид-во ЖФ КІБІТ, 2011. – С. 259–265.

3. Калініченко О.О. Соціальна сфера в умовах трансформації економіки / О.О. Калініченко // Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 2–3 червня 2011). – Житомир: Вид-во ЖФ КІБІТ, 2011. – С. 62–65.

4. Калініченко О.О. Освіта як основний фактор розвитку соціальної сфери / О.О. Калініченко // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції. [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 26–27 квітня 2012). – Київський інститут бізнесу і технологій, 2012. – С. 415–418.

5. Калініченко О.О. Остові тенденції формування соціальної сфери / О.О. Калініченко // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції [«Сучасна економічна наука: теорія і практика»], (Полтава, 15–16 листопада 2012). – Полтава: ПолтНТУ, 2012. – С. 50–51.

6. Калініченко О.О. Стан соціальної сфери в контексті сталого розвитку / О.О. Калініченко // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. [«Проблеми та шляхи соціально-економічного науково-технічного та екологічного розвитку: місто, регіон, країна, світ»], (Житомир, 6–7 листопада 2012). – Житомир: ПП «Рута», 2012. – С. 28–31.

7. Калініченко О.О. Кадровий потенціал соціальної сфери / О.О. Калініченко // Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції. [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 23–24 квітня 2013). – Київський інститут бізнесу і технологій, 2013. – С. 54–55.

8. Калініченко О.О. Перспективи впровадження недержавного пенсійного забезпечення / О.О. Калініченко // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців,

аспірантів, здобувачів і студентів [«Теоретичні та практичні аспекти розвитку менеджменту підприємств виробничої сфери: світовий та вітчизняний досвід»], (Житомир, 17–18 квітня 2013). – Житомир: ЖДТУ, 2013. – С. 143–145.

9. Калініченко О.О. Перспективи соціальної сфери / О.О. Калініченко // Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції. [«Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи»], (Житомир, 17–18 травня 2014). – Житомир: вид-во ЖФ КІБІТ, 2014. – С. 59–60.

АНОТАЦІЯ

Калініченко О.О. Організаційно-економічний механізм розвитку соціальної сфери України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Відкритий Міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2014.

Дисертація присвячена вдосконаленню та розробці практичних рекомендацій стосовно організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери України.

В роботі визначено та поглиблено категоріально-понятійний апарат змісту *соціальна сфера, соціальна інфраструктура*; розкрито особливості та сутність організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери як однієї із складових національної економіки, систематизовано та доповнено чинники й принципи формування соціальної сфери.

Здійснено комплексну оцінку сучасного стану соціальної сфери на загальнодержавному на регіональному рівнях.

Запропоновано моделювання перспектив розвитку соціальної сфери, в основу якого покладено метод статистичних рівнянь залежностей, що відкрило широкі функціональні можливості для прогнозування розвитку основних параметрів соціальної сфери.

Обґрунтовано шляхи вдосконалення та пропозиції стосовно організаційно-економічного механізму розвитку соціальної сфери.

Ключові слова: соціальна сфера, матеріально-побутова складова, соціально-культурна складова, організаційно-економічний механізм, розвиток.

АННОТАЦИЯ

Калиниченко О.О. Организационно-экономический механизм развития социальной сферы Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством.

Открытый Международный университет развития человека «Украина», Киев, 2014.

Диссертация посвящена совершенствованию и разработке практических

рекомендаций по организационно-экономическому механизму развития социальной сферы Украины. В работе определен и углублен категориально-понятийный аппарат содержания *социальная сфера, социальная инфраструктура*; раскрыты особенности и сущность организационно-экономического механизма развития социальной сферы как одной из составляющих национальной экономики, систематизированы и дополнены факторы и принципы формирования социальной сферы.

Обоснованы основные структурные элементы социальной сферы Украины, которые определили в рамках двух составляющих: социально-культурной и материально-бытовой.

Осуществлена комплексная оценка современного состояния социальной сферы на общегосударственном и на региональном уровнях. Предложено моделирование перспектив развития социальной сферы, в основу которого положен метод статистических уравнений зависимостей. Применение уравнений зависимостей для оценки взаимосвязей социально-экономических явлений позволяет: рассчитать значение такого показателя развития социальной сферы, как объем ее расходов на перспективу; определить возможные размер и степень изменения прогнозируемого показателя при изменении одного или нескольких факторов, его определяющих.

Результаты наших исследований позволяют сделать следующие выводы: прогнозирование социальной сферы должно носить системный характер. Необходимость системного подхода в прогнозировании вытекает из особенностей развития науки и техники, национальной экономики в период научно-технической революции. Поэтому дальнейшее развитие основных параметров социальной сферы должно быть направлено не только на рост объема, расширение ассортимента, повышение качества, но и на увеличение показателей развития этой сферы.

Ключевые слова: социальная сфера, материально-бытовая составляющая, социально-культурная составляющая, организационно-экономический механизм, развитие.

SUMMARY

Olena O. Kalinichenko. Economic arrangement tools of the social sphere of Ukraine. – Manuscript.

Ph.D. thesis in Economic Science in specialty 08.00.03 – economics, management of national economy. – Open International University of Human Development «Ukraine», Kyiv, 2014.

The thesis is devoted to improvement and development of practical recommendations concerning economic arrangement tools of the social sphere of Ukraine.

This work defines and extends the framework of categories and concepts of social sphere and social infrastructure content; solves the peculiarities and essence economic arrangement tools of social sphere as one of the components of national economy, systemizes and supplements the factors and principles of social sphere

formation. An integrated assessment of the current state of social sphere was carried out at national and regional levels.

Modeling of social sphere development prospects was suggested, which is based on the statistic dependencies equation method, which opened high functionality for forecasting development of key social sphere parameters.

Ways of improvement and suggestions concerning economic arrangement tools of social sphere were substantiated.

Key words: social sphere, living component, sociocultural component, economic arrangement tools, development.

Підписано до друку 25.12.14. Формат 60x90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 0.9. Обл. вид. арк. 0.9. Наклад 100. Зам. 2/15.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua